

LBRIS

We know
books

MIRCEA GEOANĂ

**BĂTĂLIA PENTRU
VIITORUL ROMÂNIEI**

Gândurile unui român la vârful NATO

LITERA

București

Introducere

Război și pace	9
Ultima noapte de pace, întâia zi de război.....	16
Lecțiile războiului din vecini	20
Războiul, un accelerator al istoriei	22
Reperele mele pentru România 2.0	29

Capitolul I

Paradoxul Românesc.

Redobândirea respectului și reclădirea încrederii.....	33
1. De ce fugim de-acasă?	34
2. „Degeaba avem legi...”	
Cum scăpăm de formele fără fond	42
3. „Cetățeni de mâna a doua“?	
De la periferia Europei, în centrul acesteia	54

Capitolul II

Ceea ce banii nu pot cumpăra.

Patriotismul și puterea perenă a ideilor	61
1. Nevoia unui nou Proiect Național	64
2. „Omul cât trăiește învață.”	
Dacă educație nu e, nimic nu e.	73
3. Era Marii Transformări: învingători și învinși	81
4. Înger sau demon?	
Munca în era inteligenței artificiale	95

Avem o țară bogată și frumoasă.

Ce facem cu ea?..... 106

1. „Ce spun Dăbulenii?“
Lider responsabil versus „lider providențial“ 112
2. „Nu avem timp pentru astfel de prostii.“
Reinventarea politicului și a rolului statului..... 128
3. Eroii suntem noi. Refacerea țesutului civic
al națiunii și a funcționalității statului 135
4. „Nu aruncați banii degeaba.“
Brandul de Țară..... 155
5. O scară prea mică pentru un avion atât de mare.
Cum să transformăm România într-o putere
multiregională 165
6. O singură națiune.
Ce le datorăm românilor din diaspora..... 177

Capitolul IV

Saltul istoric și Proiectul Național.

Ce îmi doresc pentru România 183

1. Frică sau „foame“ de viitor?
Cum ieșim din Paradoxul Românesc 187
2. Să ne punem geografia la treabă.
România – Poarta Europei 196
3. „Pentru minte, inimă și stomac“.
Repererele unui nou model românesc de dezvoltare 202
4. O nouă arhitectură a oportunităților pentru România..... 211
5. „Cultura contează.“ Reclădirea reputației României
prin diplomație economică, științifică și culturală..... 217
6. Dreptul la fericire.
O busolă morală de navigat în vremuri tulburi..... 223

În loc de concluzie

Bătălia pentru viitorul României se duce acum..... 229

PARADOXUL ROMÂNESC. REDOBÂNDIREA RESPECTULUI ȘI RECLĂDIRA ÎNCREDERII

În 2012, Aneta Bogdan, o prietenă extraordinară și o excelentă specialistă în branding, mi-a dăruit o carte scrisă de fostul premier al statului Singapore, Lee Kuan Yew. Deloc întâmplător, cartea se numea *From Third World to First (Din lumea a treia în prima)*. „Sper să-ți folosească, Mircea“, mi-a spus ea atunci, cu vocea ei graseiată, în timp ce stăteam de vorbă la o cafenea din spatele pieței Floreasca. „Eu, una, am obosit să mai sper în ceva bun pentru țara asta. Am clienți în afară, inclusiv în Singapore, dar aici nu poți face nimic fără relații sau șpagă.“ Pesimismul ei m-a pus pe gânduri, căci mi-am dat seama că devenise un leitmotiv, auzit tot mai mult de la oameni din cele mai diverse categorii sociale. Fiecare dintre cititorii mei are probabil în imediata apropiere un astfel de prieten care îi repetă, cu aproximativ aceleași cuvinte, ceea ce îmi spunea mie Aneta în urmă cu zece ani: „Aici nu se poate face nimic“. Sau: „Aici e România, nu trebuie să te aștepți la prea multe“. Sau: „Aici degeaba faci legi, nici una nu se aplică cum trebuie“.

Pesimismul și resemnarea par să se fi însăilat organic în țesutul nostru social. Mai mult, procesele de modernizare forțată prin care a trecut societatea românească în comunism au destrămat valorile tradiționale ale lumii patriarhale în care trăiau bunicii și străbunicii noștri, fără a le înlocui cu un alt liant al comunității. Mult invocatul „om nou“ comunist n-a fost nimic mai mult decât un experiment eșuat. Și totuși, un liant comunitar, adaptat lumii în care trăim și așteptărilor omului de azi, rămâne indispensabil ca fiecare individ să-și poată împlini nevoia de apartenență, de siguranță personală și de coerență interioară. Astăzi, societatea românească are nevoie mai mult ca oricând de un nou pact cu sine însăși, de o nouă înțelegere sau chiar redefinire a nevoilor sale. În ultimă instanță, avem cu toții nevoie de un nou consens în jurul unor valori în care să ne putem regăsi fără sentimentul jenant că „sună fals“, că nu e decât un alt exercițiu retoric, practicat în gol de politicieni sau de alte vedete ale vieții publice.

Însă înainte de a încerca să conturăm acest nou sistem de valori, nevoia primordială rămâne aceea de a înțelege. De a ne înțelege. De ce suntem astăzi așa? Cum am ajuns aici? Fatalismul, neputințele noastre, ceea ce credem că suntem sau că am devenit sunt un „dat genetic“ sau niște constructe culturale, fabricate de noi pentru noi și care, dacă ne împiedică să evoluăm, ar trebui pur și simplu deconstruite, reconstruite?

De ce anume ne temem și ce ne face să visăm la acest început de secol XXI? Unde ne-am rătăcit? Ce am pierdut pe drum și ce n-am reușit să construim de fapt niciodată? Introspecția este întotdeauna un exercițiu dificil, și pentru individ, și, cu atât mai mult, pentru comunitate. Dar în momentele de criză, așa cum este acesta pe care îl traversăm de ceva vreme, un astfel de exercițiu devine indispensabil, iar amânarea lui din motive de comoditate nu face decât să agraveze lucrurile.

Este ceea ce vă propun în primul capitol al acestei cărți: o introspecție din trecut spre prezent, în perspectiva viitorului care nu va putea fi așa cum ni-l dorim decât dacă reușim să identificăm, cât mai repede și cât mai lucid, problemele, blocajele, dar mai ales soluțiile și punctele esențiale în care va trebui să ne resetăm încă de pe acum, dacă vrem să ieșim cu adevărat din spirala succesului individual cu prețul eșecului colectiv.

1. De ce fugim de-acasă?

Sunt tatăl unei fete care a studiat în America și care, la încheierea studiilor, a ales să rămână acolo. Mi-e dor de ea în fiecare zi. Ginerel meu, Garrett, s-a apucat să învețe românește, știind că Ana va vorbi cu copiii în limba ei maternă, și mă bucur să știu că a făcut cerere să devină cetățean român, deși legea actuală este foarte rigidă. Nepoții mei vor fi pe jumătate americani, dar eu visez de pe acum la clipa când îi vom avea acasă în vacanțe și de sărbători, să-i duc la sport și pe stadion. Și sunt fericit că măcar fiul meu, după ce și-a terminat studiile în SUA, a ales să se întoarcă deocamdată acasă. Nu e nimic extraordinar în povestea noastră, suntem doar una dintre zecile de mii de familii române care trăiesc azi despărțite. De granițe sau chiar de ocean. Eu și Mihaela suntem doar doi dintre sutele de mii, poate milioanele de părinți români care nutresc în fiecare zi aceeași dorință, cea mai legitimă dorință din lume: să își vadă copiii adunați acasă, măcar în vacanțe și de sărbători.

Dintre toate realitățile lumii românești de azi, plecarea masivă a românilor, în special a celor tineri, din România este, cred, cea mai șocantă și mai plină de consecințe. Nu doar din cauza impactului ei social și a costurilor economice deja vizibile, ci și ca indicator al schimbării de paradigmă socio-culturală. Te poți întreba cum se face că un popor care, de-a lungul istoriei sale, și-a făcut un titlu de glorie din reziliență, din capacitatea de a rezista pe pământul natal în pofida tuturor vicisitudinilor, a ajuns deodată – sau, în orice caz, într-un interval de timp destul de scurt la scară istorică – să opteze într-o proporție atât de mare pentru ceea ce, în limbaj popular, a căpătat, încă dinainte de 1989, un nume sugestiv: „a vota cu picioarele“.

În preajma Revoluției de la 1848, Jules Michelet le spunea tinerilor români care îi erau studenți la Paris: „Fericiți sunteți voi, tinerilor români, în țara voastră totul e de făcut, fiecare dintre voi se poate distinge și chiar ilustra prin fapte patriotice și mărețe“¹. Acei tineri români s-au întors într-adevăr acasă și, pe parcursul a nu mai mult de două generații, au construit statul național modern în care trăim astăzi. În 1859, cele două principate române, Moldova și Țara Românească, și-au pus destinele laolaltă printr-un act de voință comun, un eveniment ce a stat la baza bulgărelui de zăpadă care a condus la crearea României Mari, la 1 decembrie 1918. A fost voința unei clase politice excepționale, conservatoare prin naștere, progresistă prin educație și romantică prin idealuri. Erau aceiași fii de boieri întorși de la studii, „bonjuriștii“ de la jumătatea secolului al XIX-lea, pe care îi îmbărbăta Jules Michelet. Ideile lor, aduse în bagaje de la Paris, Viena și Berlin, au transformat într-o jumătate de secol niște teritorii fără orizont politic într-un stat independent, suveran și național. Revoluționari, toți cu o educație solidă, vorbitori de franceză, italiană sau germană, puși la curent cu filosofia și cu politica europeană, unii bogați, unii junii, alții trecuți de prima tinerețe, acești temerari au reușit până la urmă să facă un salt istoric spectaculos: de la eșecul revoluției pașoptiste la reușita Unirii Principatelor. După zece ani de efort, au izbutit să unească două părți separate ale aceluiași neam. Au reușit fiindcă au transformat ideile în măsuri practice. Au reușit fiindcă au organizat idealul în etape și în mijloace de acțiune. Au dat la o parte competiția dintre ei în profitul exclusiv al binelui nației.

Unirea Principatelor a fost un proces început în 1848, când focul revoluției a călit nu doar idealurile sociale, ci și pe acela al unității

¹ Dinicu Golescu, *Scrisori către V. Alecsandri*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 40

naționale. Românii își potriveau ceasul istoriei cu cel al Europei. Programul de Țară de la 1848 avea să îl împlinească Alexandru Ioan Cuza, unsprezece ani mai târziu. El a fost arhitectul primului mare salt istoric din istoria modernă a României. După ce Moldova și Țara Românească au devenit o singură țară, sentimentul unității românești a crescut și toate teritoriile locuite de români au început să vibreze, întrezărind posibilitatea realizării întregului vis. Conștiința românilor de pretutindeni s-a încărcat cu realitatea acestui vis românesc total, iar ceea ce până atunci nu exista nici măcar ca posibilitate a devenit o datorie a tuturor. Și astfel, Unirea cea Mare de la 1918 a devenit un proiect politic clar, gândit și pregătit cu răbdare, în așteptarea momentului favorabil care a venit la timp, ca o vreme a culesului, pentru rodul crescut din sămânța plantată de bonjuriștii de la 1848.

În 1990, după eșecul și prăbușirea regimurilor comuniste din toată Europa, România părea din nou o țară în care totul era de făcut, iar tinerii români aveau din nou libertatea de a pleca la studii și de a călători în străinătate. Numai că, de data aceasta, prea puțini dintre ei au ales să se întoarcă și să contribuie la „facerea“ unui nou stat românesc. Opțiunea lor nu era, desigur, una pur accidentală. Ea venea la capătul unor experiențe generaționale ce modificaseră substanțial percepțiile și așteptările – ale lor și ale părinților lor – cu privire la ceea ce țara în care trăiești trebuie să-ți ofere pentru a putea avea un trai decent și o viață împlinită. Aceasta este și drama pe care milioanele de români care au luat calea străinătății trebuie să o trăiască zi de zi: obligația de a le oferi copiilor un trai mai bun, aflată în tensiune permanentă cu dragostea de țară, cu simțul datoriei civice și cu patriotismul pe care îl poartă mereu în suflet. Am fost în multe comunități românești, în Europa și în America, și am putut constata această permanentă tensiune între dragostea de patrie și respingerea resimțită din partea țării pe care o iubesc, dar care i-a determinat să o părăsească. Nu suntem singura națiune care, în istoria sa, trece prin astfel de momente de cum-pănă. Îi aminteam mai sus pe irlandezi, dar și italienii sau portughezii au emigrat la un moment dat în număr mare, și acest lucru nu a slăbit, dimpotrivă, a întărit țările de obârșie, pentru că mulți s-au întors când condițiile sociale și economice le-au permis, iar cei care au rămas au format un grup de influență și o punte între țara de adopție și cea natală. Italienii din Argentina, irlandezii sau polonezii din America sunt exemple de astfel de situații „win-win“. Biserica, școala, limba și cultura

IBDIS

We know

sunt, în astfel de momente, elemente la fel de importante pentru păstrarea identității ca factorii economici sau culturali.

Din păcate, România se află într-un moment mai periculos decât alte națiuni, în plin cerc vicios al neputințelor și al corupției de acasă față de diferențele de nivel economic și de calitate a serviciilor publice din Occident. Nici un lider politic și nici un factor de influență economică sau culturală nu au știut sau nu au putut să scoată România din acest cerc vicios. El reprezintă, față de alte perioade din istoria țării, o diferență nouă, substanțială, indezirabilă prin efectele sale asupra solidității oricărei construcții sociale, economice și politice viitoare. Alături de cataclismul demografic, păstrarea acestor tendințe pune, în premieră istorică, un risc existențial pentru viitorul României. Cărțile de istorie sunt pline de popoare care nu au supraviețuit competiției acerbe pentru progres și bunăstare. Din perspectiva viitorului, e limpede că spargerea cercului vicios și eventuala „inversare“ a acestui trend de comportament social prin „inversarea polilor“ magnetului ar trebui să devină principalele preocupări ale oricui dorește să conducă România. Doar schimbarea în profunzime a României de acasă o va face atractivă pentru România de afară. Pentru a găsi o soluție, e necesar să înțelegem mai întâi ce s-a întâmplat de fapt cu noi în ultimii șaptezeci și cinci de ani, ce ne-a făcut să tragem, într-o proporție atât de mare, concluzia că, la noi acasă, destinele individuale nu se mai pot împlini.

Și în 1990, ca și la 1848 sau la 1859, privirile românilor erau ațintite către același Occident european. Era, o dată în plus, modelul de libertate și de prosperitate pe care își doreau să îl urmeze. Un Occident care le fusese pentru multă vreme interzis, din care știrile veneau doar sporadic, iar ideile, clandestin. Jumătate de secol, Occidentul fusese în România un tărâm al făgăduinței în care nu se putea ajunge decât fugind, rupând toate punțile cu cei de acasă și asumându-ți riscul că s-ar putea să nu te mai întorci niciodată la ai tăi. Unii dintre cei care trecuseră clandestin frontierele României comuniste, expunându-se pericolului de a fi împușcați sau, dacă erau prinși, bătuți și aruncați în închisoare, au făcut-o din motive care țineau de convingerile lor ideologice, de dorința lor de libertate sau de povara pe care o resimțeau trăind în minciună. Alții, cei mai mulți, și-au asumat toate acele riscuri din motive mult mai comune și mai pământești: fiindcă își doreau o viață mai bună, o viață în care demnitatea și munca lor să fie respectate, împlinirea personală să nu depindă de „dosarul sănătos“

IBDIS

We know

books

și mai ales prosperitatea, siguranța materială, a lor și a familiilor lor, să fie niște idealuri posibil de atins într-o viață. Cetățeanul României comuniste știa că nu poate avea încredere în conducătorii lui și că statul care îl oprima nu îi era nici prieten, nici aliat. Mai știa că nu are libertate de opinie, că a-și exprima deschis dezacordul cu autoritățile comuniste echivala cu a se condamna, pe sine și pe ai săi, la marginalizare, persecuții, închisoare sau chiar moarte. Fuga în Occident era pentru el singurul mod în care putea protesta eficient împotriva regimului. Părăsirea țării a devenit astfel, pentru prima dată în istoria României, principala acțiune prin care cetățeanul lipsit de drepturi politice penaliza un stat de care nu se mai simțea reprezentat.

După 1989, românii au obținut în sfârșit libertatea de a călători din nou și libertatea de a-și exprima cu voce tare opiniile, de a vota liber și de a acționa în așa fel încât vocea și dorințele lor să conteze. Dar, la nivelul percepțiilor generale, lucrurile nu s-au putut schimba peste noapte. În tumultul unei tranziții dificile a societății românești de la socialism la capitalism, Occidentul „vitrinelor pline“ s-a transformat, pentru românii puternic afectați de inflația, de șomajul și de insecuritatea materială din primii ani ai postcomunismului, în Occidentul în care munca lor avea valoare, iar banii câștigați prin muncă le puteau cumpăra o viață decentă și un viitor mult mai sigur pentru copiii lor.

Într-o perspectivă imediată, migrația românilor după 1989 a avut multe aspecte pozitive. Ea a făcut posibilă reconectarea societății românești la acea formă de civilizație europeană după care românii tânjiseră vreme de o jumătate de secol, dar care, între timp, suferise ea însăși modificări substanțiale. Din punct de vedere economic, a permis, de asemenea, cel puțin pe termen scurt, un autoreglaj al dezechilibrelor purtătoare de tensiuni sociale. Cei plecați la muncă în străinătate trimiteau bani acasă, familiilor, iar cheltuirea acestor bani în România a reprezentat o supapă utilă pentru susținerea consumului intern și, implicit, a economiei românești. De asemenea, mulți se întorceau acasă cu competențe și cu abilități profesionale noi, cu idei mai limpezi despre ce însemna, în termeni de oportunități și de responsabilități individuale, democrația, precum și cu dorința sinceră de a construi „o țară ca afară“. Și, fiindcă istoria nu se repetă niciodată pur și simplu, profilurile sociale ale „emigranților“ de la 1990 erau mult mai diverse decât ale „bonjuriștilor“ de la 1848: nu mai era vorba doar de o elită relativ bogată, ci de oameni din toate straturile societății românești, inclusiv din lumea rurală. Acest lucru ar fi putut reprezenta, în fond, un atu suplimentar: politica mileniului III nu se mai

poate face doar cu participarea unui număr restrâns de reprezentanți ai unei elite vizionare, iar toți acești cetățeni, educați în valorile democrației occidentale prin puterea experienței, reprezentau și reprezintă un potențial important pentru o nouă dezvoltare a României. Și totuși, ceva, undeva, nu a reușit să funcționeze...

Primii români plecați după 1990 erau mai ales oameni care sperau că, după o perioadă se vor putea întoarce și nu își doreau să rupă complet legăturile cu România.¹ Majoritatea lor covârșitoare au sprijinit integrarea țării în NATO și în UE, devenită principalul „proiect de țară” al României postcomuniste, deoarece corespundea cu propriile dorințe și aspirații. Dar, ca să reușească pe deplin, această integrare ar fi trebuit să fie urmată de un proiect de dezvoltare, să nu bâjbâie printre soluțiile pentru crize de moment, capcanele corupției și rivalitățile politice duse, adesea fără scrupule, până la ultimele consecințe, de obicei nefaste. Iar strategiile de realizare a acestor obiective ar fi trebuit să întrunească și ele – sau mai ales ele – un consens deopotrivă politic și social. Dincolo de diferențele de idei și de convingeri politice, la baza lor trebuia să se regăsească de la bun început respectul față de toți cetățenii, de drepturile, așteptările și nevoile fiecăruia dintre ei. Lipsa unei asemenea viziuni consensuale și-a produs efectele în următorul val al migrației românești: cel de după aderarea României la UE, în 2007.

Ceea ce își doreau românii plecați în străinătate în anii 1990, cei care încă nu renunțaseră la ideea de a se întoarce într-o zi definitiv acasă, era să-și găsească un loc – și un rost – în propria țară. Așteptările și speranțele erau acolo, însă sentimentul predominant de după fiecare întoarcere a fost acela că țara nu-i voia cu adevărat, că nu avea nevoie de ei sau poate doar nu știa să le folosească competențele. Că, în orice caz, propriul potențial nu reușea să se împlinească până la capăt. În aceste condiții, noile drepturi rezultate din calitatea de cetățeni europeni au devenit pentru ei o oportunitate de emigrare definitivă. Fenomenul a devenit amenințător prin proporțiile sale: nu mai puțin de cinci milioane de români, cam o treime din populația țării, trăiesc azi în afara granițelor.

În plus, i s-a adăugat un alt aspect, chiar mai grav: așa-numitul fenomen de *brain drain*, plecarea definitivă a forței de muncă înalt calificate, s-a accentuat și tinde să devină sistematic. Erorile politice comise în gestionarea crizei financiare din 2008–2011 nu au făcut decât să

¹ Alina Botez, „Migrația postcomunistă”, în Liliana Corobca, ed., *Panorama comunismului românesc*, Editura Polirom, Iași, 2022, p. 491

înrăutățească situația. Spre exemplu, după adoptarea măsurilor de austeritate din 2010, cele mai severe măsuri de acest fel luate într-un stat din Uniunea Europeană, România a pierdut, potrivit statisticilor, cel mai mare număr de medici și de personal medical, oameni care au decis să părăsească definitiv țara. Aceleași statistici ne arată însă și că poli magnetului pot fi inversați destul de repede prin măsuri politice de sens contrar, care să țină seama de interesele și de așteptările oamenilor: când, după 2018, salariile din sistemul medical au crescut, în special pentru tinerii profesioniști aflați la începutul carierei, s-a observat imediat o scădere a numărului celor dispuși să plece din România.¹ Așa cum o spun adesea înșiși românii emigrați, nimeni nu pleacă de bine din țara în care s-a născut. Și fiecare dintre cei plecați păstrează în suflet speranța întoarcerii în locurile natale.

Una peste alta, opțiunea românilor de a pleca din România, mai degrabă decât să rămână aici și să încerce să își împlinească propriul potențial acasă, rămâne deocamdată majoritară și apasă tot mai greu asupra viitorului țării. Și, din păcate, explicațiile ei nu sunt doar economice. Ele țin de slăbiciunile mai profunde ale contractului social din postcomunism. Încă din 1970, economistul german Albert Hirschman formula o teorie a binomului *exit-voice* pentru a explica anumite comportamente din organizațiile economice și din statele aflate în criză.² „Exit“ este opțiunea individuală a celor care, când nu se mai simt confortabil în contextul de acasă sau când simt că nu se pot împlini personal acolo, aleg să plece. În opoziție cu „exit“, „voice“ este opțiunea celor care, puși în fața aceluiași tip de frustrare, aleg să rămână și să acționeze din interior pentru rezolvarea crizei și îmbunătățirea situației. Desigur, „voice“ e întotdeauna o soluție mai dificilă și mai riscantă decât „exit“, iar în viața reală, nici una dintre cele două nu funcționează exclusiv. Întotdeauna va exista un mix de opțiuni: cei care pleacă, dar pot să se și întoarcă la un moment dat, sau cei care rămân, dar se gândesc la plecare ca la o plasă de siguranță. Totuși, privind la rece lucrurile, nu e greu să-ți dai seama că „exit“, mai ales cel în masă, nu poate fi o opțiune convenabilă pe termen lung, nici pentru stat, nici pentru cetățenii care îl aleg ca soluție individuală. De aceea e atât de îngrijorător că mitul „exit“ pare să fie astăzi predominant în mentalitatea politică a românilor. Și de aceea politicienii care, în această relație, și-au asumat

¹ *Ibidem*, pp. 497–498

² Albert O. Hirschman, *Exit, Voice and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations and States*, Cambridge și Londra, Cambridge University Press, 1970

LBDIS

We know

back

să personifice statul au obligația de a elabora cât mai rapid un răspuns serios și substanțial în fața acestei forme de protest cetățenesc tacit.

Pe de altă parte, nu trebuie să scăpăm din vedere nici contextul mai larg creat de evoluția istorică. Migrația românească de azi e un fenomen care se adaugă aceluia, mult mai vechi și mai divers, al diasporei românești. Unii români trăiesc în teritorii pe care războaiele și pacea le-au decupat din corpul țării. Minorități românești istorice trăiesc în Serbia și în Ucraina și cară cu ele, de decenii, povara unei grele nefericiri. Republica Moldova este o țară plină de români. Istoria a mutat-o cu totul din matca ei, i-a falsificat certificatul de naștere și de identitate, iar astăzi este un stat independent care își poate decide singur soarta. Chiar dacă unii încă încearcă să perpetueze minciuna sovietică potrivit căreia românii și moldovenii nu ar fi o unică parte a aceleiași națiuni, atâta vreme cât interacțiunile dintre noi nu sunt complet obstructionate de vicisitudini istorice, realitatea se impune ușor în fața minciunii. Alți români trăiesc în vechiul exil politic. Ei și-au părăsit țara în vremea regimului comunist, tânjind adeseori de dorul de casă, dar fără a ști dacă se vor mai putea întoarce vreodată. Și-au creat în Occident comunități românești, care la a doua generație au început să uite limba, dar care, în același timp, reprezintă adesea o bază de primire pentru nou-veniți, pentru marea diasporă a României, numeroșii români care au emigrat în anii de după 1989. Unii dintre acești români au părăsit un stat împotmolit în probleme economice, incapabil să le asigure șansele unei vieți decente. Alții au părăsit o conjunctură politică, sături de nedreptate, de nepotism și de lipsă de perspectivă. Mulți dintre cei care au rămas – sau care nu au plecat încă – trăiesc cu dorința de a-și salva copiii prin școli și prin studii la universități străine. Poate că nu orice plecare e un minus – nici pentru cel care decide să plece și uneori nici pentru România, pe care o va purta mereu în suflet. Sunt destui români care au făcut performanță în Occident, în condiții pe care România nu le-ar fi putut oferi – destui care sunt animați de un profund patriotism și care ne animă și nouă, de la distanță, patriotismul prin acțiunile lor exemplare în colțuri îndepărtate ale lumii.

Și totuși, prea mulți continuă să plece, iar statul român nu mai poate amâna adoptarea unei strategii care, chiar dacă nu-i va putea aduce pe toți acasă, ar trebui cel puțin să aspire să îi păstreze cât mai aproape de marele suflet românesc. Căci mitul „exitului“, un construct de dată relativ recentă în mentalul nostru național, este, în egală măsură, și expresia acută a dez-unirii conștiințelor românești din ultimele decenii.

Ca politician, înțeleg foarte bine că majoritatea românilor care, după 1989, s-au văzut nevoiți, sub presiunea contextului, să plece din România au dus cu ei, acolo unde au emigrat, amărăciunea, frustrarea și supărarea, în primul rând față de clasa politică pe care o consideră principala responsabilă de neajunsurile de acasă. Percepția aceasta este, în bună parte, adevărată: clasa politică ar trebui să fie principalul catalizator al soluțiilor, viziunilor și strategiilor care să facă posibilă evoluția unei națiuni. Și tocmai de aceea mi se pare important ca noul pact al unității românești, o unitate de conștiință, de cultură și de aspirații, să nu vină exclusiv dinspre clasa politică, decredibilizată și atât de blamată, ci dintr-o mare coalțiție între părțile sănătoase ale sistemului politic și instituțional, mediile economic, academic și civic, din țară și din diaspora, antrenând și cetățenii Republicii Moldova (1,5 milioane de persoane cu dublă cetățenie), dar și comunitățile istorice de români și de aromâni din afara granițelor actuale ale României.

Nu-i putem cere istoriei să străbată mereu aceleași căi, nici traumelor adunate inevitabil în sufletul românesc de-a lungul ei să dispară peste noapte din spiritele și din amintirile noastre. Dar aceeași istorie are calitatea că, pe lângă rănilor pe care le provoacă, poartă în sine, sub formă de învățături, și leacurile vindecătoare. Ceea ce ar trebui să nu lăsăm să se piardă din spiritul pașoptist este, înainte de toate, încrederea în viitorul națiunii române. Și, în egală măsură, inteligența de a ne folosi de evoluțiile internaționale, ba chiar și de propriile noastre slăbiciuni, pentru a ne atinge, la momentul potrivit, visul comun, croit dinainte prin consensul tuturor fiilor Națiunii.

2. „Degeaba avem legi...”

Cum scăpăm de formele fără fond

Când, în decembrie 1989, România a redevenit o țară liberă, întreaga societate românească s-a simțit deodată cuprinsă de o dorință nestăvilită de înnoire, de schimbare, de „revenire” în sânul civilizației europene. Era, la urma urmei, o reacție firească, după anii lungi de izolare, de degradare a economiei și a întregii vieți publice românești. O bună bucată de vreme, cuvântul „reformă” a acționat ca un talisman magic ce îi putea aduce aproape oricărui politician succesul electoral. Apoi lucrurile au luat treptat o turnură cu totul opusă: azi, dacă vreun politician folosește deschis cuvântul „reformă”, reacția obținută este una de neîncredere, ba chiar de-a dreptul de suspiciune: „Încă unul care vrea să facă reformă? Încă unul care va face legi doar pe hârtie, eventual în